

Секція: Право

Олейников Сергій Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

ПРАВОВА ПРИРОДА ПУБЛІЧНОЇ (ДЕРЖАВНОЇ) ВЛАДИ

Онтологічна константа, яка відбиває трансформацію влади в *загально-соціальну* фокусує увагу на її спрямованість, програми та арсенал ресурсів на створенні і підтримці *порядку* у приватній та публічній сферах, який потенційне придатний для забезпечення національної безпеки, стабільності і усталеного розвитку суспільних відносин.

Пошук моделей суспільного порядку та алгоритмів його відтворення включає оптимальні *способи* організації влади, *форми* її здійснення та засоби, що визначають *межі* влади та повноважень її інститутів, форм *контролю* над нею – в залежності від особливостей державно-правового режиму – авторитарного чи демократичного, який дозволяє здійснювати такий контроль, чи виключає таку можливість, залишаючи проблему в полі філософсько-правового дискурсу.

Феномен влади мотивує пізнання її аспектів: *директивного* (матеріальна складова, реальне панування); *функціонального* (реалізація владно-управлінського потенціалу); *комунікативного* – розуміння влади як дії за допомогою мови, смислових послань об'єкту за наявності механізмів зворотного зв'язку.

Класичними є уявлення про властивості влади, яка спроможна легально впливати на поведінку людей, їх спільноти з опорою на волю, примус, авторитет, які відзначені в теоріях «опору» (Д. Катрайт, Дж. Френч, Б. Рейвен); «обміну ресурсами» (П. Блау, Д. Діксон, К. Хайнітс);

«розділу зон впливу» (Д.Ронг). *Жодне з трактувань не є універсальним.* Проте, узагальнення напрямів філософського бачення та численних соціологічних дослідів підводить до виділу основних *ознак* та властивостей влади, які відбивають її природу та призначення. Будь-яка влада отримує свій публічно-правовий вираз, інституційне оформлення та юридичні управлінські можливості саме як **правова** організація. Саме ці властивості є визначальними для *сучасної публічної влади*, і надають їй класичним ознакам юридично-вимірюваного та юридично-обмежувального сенсу – меж втручання, використання ресурсів та сфер їх застосування. Влада, як явище *суспільне*, генерується соціальною взаємодією людей, як *нормативних істот*; виявляється (нормативно та інституційно) в до-політичній, асиметричній (державній), громадській та інших *формах* що відбивають особливості нормативно-правової інституалізації її організації та функціонування; об'єктивується в формі владних соціальних *відносин* – *суспільно-значних, відносно стабільних, типових* (а не одноразових, випадкових, ситуативних); впорядковує різні соціальні системи, підкоряючи їх правовими засобами *меті* створення та підтримки *моделі правового порядку*, усталеного розвитку; використовує правові *інструменти* забезпечення правопорядку, діапазон яких змінюється відповідно типу державно-правового (політичного) режиму – від режимів *автаркії* до демократичних, здатних до контролю над владою; спирається на правові (легітимні та легальні) *заходи примусу* до суб'єктів з метою забезпечення виконання ними алгоритму позитивної юридично значущої поведінки (юридичної, моральної, традиційної, релігійної), її примусової *корекції* (покарання, запобіжні міри, санкції) – в тому обсязі та мірі, які підтримуються та забезпечуються публічною владою і є придатними для неї в умовах різних політичних режимів – клерикальних чи світських, авторитарних чи демократичних; Засоби імперативного чи рекомендаційного впливу стають доречними тією мірою та засобами, які є

оправданими і припустимими у відносинах публічно- чи приватноправового характеру, в залежності від інтересу, який влада захищає чи забезпечує.

Сучасна демократична влада функціонує в правовому режимі, смисловою основою якого складають «позитивні» та «негативні» *обов'язки держави* в сфері забезпечення, охорони та захисту прав людини, як правові межі та юридично визначені сфери здійснення владою її повноважень.

Сучасне правознавство зосереджується, передусім, на дослідженні *правових* форм організації інститутів влади, її правових меж та процедурному порядку і способах здійснення функцій, статусі її суб'єктів (народ, органи публічної влади та ін.) за умов демократичного режиму, в порівнянні з неправовим виміром недемократичної державної влади минулого та сучасності. В полі зору правознавства – легальні та легітимні конституційні підстави державної влади; типові прояви тіньової нелегітимної влади в державних інститутах, перевищення ними повноважень та зловживання ними, як види їх виходу за *правові межі*.

Правова природа влади розглядається у сучасному управлінському тренді «етизації» державної служби, публічного управління, для яких необхідно опрацювати відповідну «етичну інфраструктуру». *Етика влади* [1, с. 261-265] є смисловим множителем, який змістовно визначає моральним виміром критерії правових обмежень її організації та функціонування, спрямовує формування системи етико-правових принципів і норм поведінки та юридичної відповідальності суб'єктів [2; 3, с. 194-199].

Розуміння сучасної державної влади та ієрархії її властивостей, інститутів, функцій та форм має починатися із з'ясування та аналізу її *правової природи*, яку влада містить в собі, оскільки впливає, передусім, з людського буття, антропологічне є наслідком соціальної природи самої

людини, логічним продовженням її *природних прав*. Останні апріорно визначають *юридичні межі* здійснення влади, обов'язки її суб'єктів (у т. ч. – органів держави та місцевого самоврядування, які не мають природних прав, але змістовно *визначаються ними*).

Визнання правової природи публічної влади виходить з *апріорності та домінування ідеї природного права* по відношенню до *позитивного закону*, феноменологія якого є концентрованим виразом ідеї правового обмеження державної влади. За Цицероном, спочатку виникає *природне право*, яке відповідає справедливості, суспільному ладу, звичаям предків, а потім – держава і писаний закон [4, с. 158].

Заперечення правової природи публічної влади, і, зокрема, її *природньо-правових передумов* в сучасному суспільстві, потенційно спроможне вивести владу до шляху її дезорганізації та дисфункцій, а суспільство – до втрати вирішального смислового критерію її оцінювання та сприйняття як влади *легітимної*. Заперечення цієї тези означало б домінування етатистського судження щодо природи, меж дії, призначення суб'єктів публічної влади, які мають владні повноваження та виконують публічні функції виключно на підставі будь-якого свавільно проголошеного закону, поза правовими принципами та природно-правовими вимогами до його прийняття та змісту. Влада є формою прояву та генетичним продовженням *природного права* в силу наступних **факторів**:

1) Джерелом первинних владних імпульсів виступає сама людина, вони виникають незалежно від політичних структур (держави, партій тощо).

2) Соціальна діяльність людей включає властивості публічних владовідносин та сформувалася задовго до виникнення держави.

3) Природне право суть система можливостей природного буття і розвитку людини, тому право на публічну владу має визнаватися обов'язковою умовою цивілізованих форм суспільного життя.

4) Без результатів реалізації цього права неможливий нормальний (природний) розвиток сучасного суспільства, держави і особистості.

5) Визнання *природньо-правових* підстав на здійснення публічної влади в міжнародному праві.

У пп.1-3 ст. 21 Загальної Декларації прав людини стверджується право кожної людини брати участь в управлінні державою «безпосередньо або через вільно обраних представників»; вказується на право кожного мати рівний доступ до державної служби; затверджується воля народу як основи представницької влади, що свідчить про природний характер первинного джерела публічної влади. 6. Позитивне вираження даності публічної влади в чинних конституціях сучасних держав, які не скасовують і не заперечують її природно-правових підстав, а юридично забезпечують їх: формулюють і закріплюють принцип народного суверенітету, відповідно до якого народ є єдиним природним джерелом і носієм влади в демократичному суспільстві; забезпечують форми здійснення народовладдя.

Публічна влада та інтереси суспільства в сфері правової комунікації виявляються у двох типологічних моделях їх взаємодії: *силової* (деспотизм та сучасний тоталітаризм) та *правової* (правова державність).

Владу корегують зовнішні *чинники*, коли політико-правова глобалізація трансформує та юридично *обмежує* суверенні права держав.

Література

1. Рыбаков, А. В. Этика власти в пространстве политической культуры / А. В. Рыбаков // Международный научный журнал «Символ науки». 2015, №4. С. 261-265.
2. Петренко, В. В. Нравственные и правовые начала деятельности властных субъектов (теоретико-правовое исследование) : Дис... канд. юрид. наук / 12.00.01. Саратов. 2009, 212 с.
3. Янюк, Н. Актуальні проблеми у регулюванні питань професійної етики публічних службовців / Н. Янюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2014, Вип. 59. С. 194-199.
4. Цицерон. Речи / Цицерон: отв. ред. М. Е. Грабарь-Пассек. М. Наука. 1993. 443 с.